

Recenzija poročila o evalvaciji IZUM-a kot UNESCO centra
(Renewal evaluation of UNESCO Category 2 Centre: IZUM in Slovenia, November, 2025)
in obdukcija propadlega projekta širitve mreže COBISS.Net

Za evalvacijo dejavnosti in oceno uspešnosti katere koli institucije v nekem časovnem obdobju je treba najprej vedeti ali ugotoviti, kakšni so bili načrti in pričakovanja na začetku evalvacijskega obdobja. To so eksperti družbe Strategicus Consulting iz Romunije ignorirali in evalvacijsko poročilo je skrajno zavajajoče.

Ko je Generalna skupščina Unesca leta 2011 [IZUM](#)-u podelila status Unescovega centra II. kategorije, je bil strateški cilj IZUM-a z mednarodno razvojno pomočjo v 5–10 letih v mrežo COBISS.Net povezati vse visokošolske in raziskovalne organizacije ter nacionalne, splošne, visokošolske in specialne knjižnice v ciljnih državah (Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Kosovo, Severna Makedonija, Srbija in Hrvaška), ob tem pa naj bi se število zaposlenih v IZUM-u povečalo od 115 na 150. UNESCO je posvojil strateške usmeritve IZUM-a pri širitvi mreže COBISS.Net, ko je prepoznal, da bo IZUM s svojimi aktivnostmi prispeval k številnim Unescovim strateškim ciljem in prioritetam programa, še najbolj pa k vseobsegajočemu cilju izgradnje družb znanja.

Dejavnost IZUM-a kot informacijskega servisa slovenske znanosti, izobraževanja in kulture (razvoj in vzdrževanje sistemov COBISS.SI in SICRIS) je takrat določal 3. člen vladnega [Sklepa o ustanovitvi Instituta informacijskih znanosti](#) iz leta 2002. Leta 2012 sta Vlada Republike Slovenije (RS) in UNESCO sklenila [Sporazum o preoblikovanju IZUM-a v Regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti](#) pod pokroviteljstvom Unesca in o njegovem delovanju v regiji jugovzhodne Evrope. Seznam nalog IZUM-a po 6. členu navedenega Sporazuma je identičen nalogam IZUM-a po 3. členu vladnega sklepa o ustanovitvi IZUM-a. Za razliko od večine drugih Unescovih centrov II. kategorije, ki so bili ustanovljeni kot organizacijske enote večjih institucij (primer: [IRCAI](#) na Institutu Jožef Stefan v Ljubljani), je bil IZUM preoblikovan v Unescov center II. kategorije kot celota. Primerljiv status ima Regionalni center za varstvo nesnovne kulturne dediščine v jugovzhodni Evropi – [RCSICH](#) v Sofiji.

S podpisom Sporazuma z Unescom se je Vlada RS obvezala takoj spremeniti sestavo Upravnega odbora IZUM tako, da bi ga sestavljali (a) predstavnik Vlade Republike Slovenije, (b) predstavnik generalnega direktorja Unesca, (c) predstavnik Sveta COBISS.Net, (d) predstavnik skupnosti uporabnikov iz Slovenije in (e) predstavnik zaposlenih v centru. Vlada RS se je obvezala zagotoviti tudi »vse vire, finančne ali v naravi, ki so potrebni za upravljanje in pravilno delovanje centra«, UNESCO pa se je obvezal po potrebi s tehnično pomočjo podpreti programske dejavnosti centra.

Vse navedeno je bila logična posledica predhodnih strateških usmeritev in rezultatov IZUM-a ter pričakovane vloge IZUM-a in Unesca pri vzpostavitvi nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti v državah JVE z mednarodno razvojno pomočjo in nadzorom preko Upravnega odbora IZUM-a. Ob tem sem kot vodilni avtor sistemov COBISS in SICRIS/E-CRIS, dolgoletni direktor IZUM-a in dolgoletni koordinator projekta COBISS.Net različna ministrstva Vlade RS in UNESCO večkrat opozoril, da je širitev mreže COBISS.Net odvisna:

- od sposobnosti IZUM-a, da s svojimi proizvodi in storitvami trajno zadovoljuje potrebe uporabnikov v ciljnih državah (z garancijo uspešnega dolgoročnega razvoja in sodelovanja),
- od politične podpore in koordinacije politično-diplomatskih aktivnosti za uveljavitev sistema COBISS v ciljnih državah (kjer je marsikaj odvisno od političnih odločitev in ne le od interesa knjižnic) ter
- od mednarodne razvojne pomoči knjižnicam v ciljnih državah, ko morajo zagotoviti pogoje za implementacijo sistemov COBISS in E-CRIS (izobraževanje, oprema in druge spodbude).

Kaj se je za tem dogajalo in kakšno je današnje stanje?

Vlada RS ni spremenila sestave Upravnega odbora IZUM-a in poledice so naslednje:

- UNESCO in uporabniki storitev in proizvodov IZUM-a zunaj Slovenije nimajo nobenega vpliva na dejavnost in razvojne usmeritve IZUM-a,
- na sejah Upravnega odbora IZUM-a se o problematiki širitve mreže COBISS.Net ne razpravlja (tabu tema),
- IZUM in njegovi partnerji v mreži COBISS.Net pa nimajo nobenih koristi od pokroviteljstva Unesca.

Leta 2013 je Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije (MVZI) blokiralo finančno podporo širitvi mreže COBISS.Net (150.000 EUR) ter s tem onemogočilo organiziranje študija bibliotekarstva na Univerzi v Skadru (Albanija) po programu Univerze v Ljubljani. Posledično tako v Albaniji kot na Kosovu še danes ni več kot 10 knjižničarjev z univerzitetno izobrazbo iz bibliotekarstva (v Sloveniji jih je preko 600).

Leta 2015 in leta 2016 so različna ministrstva Vlade RS onemogočila pridobitev 10 milijonov EUR evropskih sredstev za projekt »[COBISS.Net: Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov držav Zahodnega Balkana in njihovi integraciji v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor EU \(2016–2018\)](#) v okviru programa IPA (pomoč državam, ki kandidirajo za pridružitve EU). Na pobudo Evropske komisije je bil Unesco pripravljen navedeni projekt prevzeti pod svoje okrilje pod pogojem, da sem jaz osebno pripravljen projekt še naprej koordinirati, a politične podpore Vlade RS ni bilo mogoče pridobiti.

Leta 2017 je IZUM dobil nekompetentnega direktorja, dr. Aleša Bošnjaka, ki je takoj napovedal, da bo upošteval usmeritve Vlada RS in Upravni odbor IZUM-a, ki ne podpirata projekta COBISS.Net.

Leta 2019 je bila ustanovljena Civilna iniciativa za rešitev strateških razvojnih vprašanj IZUM-a in projekta COBISS.Net (www.zacobiss.net) z naslednjimi predlogi:

- Pod okriljem Kabineta predsednika vlade ali Ministrstva za zunanje in evropske zadeve vzpostaviti medresorsko koordinacijo strateških razvojnih usmeritev IZUM-a v mreži COBISS.Net in politično-diplomatskih aktivnosti za uveljavitev slovenskih interesov v ciljnih državah projekta.
- Spremeniti model upravljanja IZUM-a in kompetentno sestavo Upravnega odbora IZUM-a določiti v ustanovitvenem aktu IZUM-a skladno s specifičnostjo dejavnosti in razvojnimi usmeritvami IZUM-a.
- Projekt COBISS.Net umestiti med strateške (prioritetne) projekte mednarodnega razvojnega sodelovanja RS in Evropski komisiji predlagati financiranje širitve mreže COBISS.Net iz evropskih sredstev v okviru programa predpristopne pomoči IPA.

Poleg mene so bili ustanovitelji navedene civilne iniciative še vsi nekdanji rektorji Univerze v Mariboru, eden od nekdanjih rektorjev Univerze v Ljubljani in prva rektorica Univerze na Primorskem, prizadevanja in predloge za rešitev projekta COBISS.Net pa je podprlo tudi šest nekdanjih ministrov in vsi nekdanji mariborski župani. Žal so pristojna ministrstva Vlade RS, Upravni odbor IZUM-a in direktor IZUM-a vse predloge ignorirali. Posledično je leta 2022 tudi predsednik vlade ignoriral pobudo, da Slovenija za sanacijo kritičnih razmer na terenu nameni 3 milijone EUR.

Leta 2025 je bila tretjič zapravljen priložnost za pridobitev (15 milijonov EUR) evropskih sredstev v okviru programa IPA za [Projekt COBISS.Net – III. faza: Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov držav Zahodnega Balkana in njihovi integraciji v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor EU \(2025–2029\)](#). Direktor IZUM-a namreč ni podprl [predloga](#), ki ga je minister za Visoko šolstvo, znanost in inovacije na pobudo direktorja [NAKVIS](#)-a poslal Evropski komisiji v začetku septembra 2024, pomoč pri lobiranju v Bruslju pa so odklonili tudi uradniki na Ministrstvu za zunanje in evropske zadeve (MZEZ) ter na Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in inovacije (MVZI). Razlogi za to so bili iracionalni!

Da projekt širitve mreže COBISS.Net ne sodi na razpise Evropske komisije, so nam predstavniki treh njenih direktorats povedali že na konferenci [COBISS 2006](#). Dokaz za to je tudi lani propadla pobuda direktorja IZUM-a za prijavo na razpis HORIZON-INFRA-2025-01-DEV-03. IZUM je medtem (2021–2025) od dveh ministrstev (MVZI in MZEZ) pridobil namenska finančna sredstva za »širitev mreže COBISS.Net in promocijo« v letni višini 20-50.000 EUR, dokumentacijo o porabi navedenih sredstev pa skriva.

Aktualno stanje implementacije sistemov COBISS in E-CRIS zunaj Slovenije je naslednje:

- V državah Zahodnega Balkana in Bolgariji je bilo konec leta 2024 v mrežo COBISS.Net povezanih šele 537 od 1300 nacionalnih, splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic (tj. 41 %) ter 26 šolskih knjižnic od nekaj tisoč – skupaj 563 knjižnic. Konec leta 2025 jih je bilo 562, danes 557! Povprečni letni prirast v obdobju 2021–2025 je bil 17 knjižnic, kar pomeni, da bi za vključitev vseh 1300 potrebovali še 45 let.
- V Severni Makedoniji se je v obdobju 2021–2025 (ob vključitvi nekaterih novih knjižnic) iz sistema COBISS.MK izključilo 20 knjižnic.
- V Albaniji in na Kosovu so propadla prizadevanja za vzpostavitev nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov na platformi COBISS pod vodstvom nacionalnih knjižnic, ker IZUM in Vlada RS nista poskrbela za vzpostavitev politične koordinacije in organiziranje študija bibliotekarstva. IZUM je ob tem odstopil od izvirnega organizacijskega modela sistema COBISS in je le še eden od ponudnikov programske opreme za knjižnično poslovanje.
- V Bolgariji je sistem COBISS implementiran samo v treh knjižnicah, vse druge pa so se (tudi z mednarodno razvojno pomočjo) naslonile na druge sisteme.
- Pompozno najavljena vključitev nekaterih hrvaških knjižnic v COBISS.Net (leta 2022 najavljena celo v [dokumentarnem filmu o IZUM-u](#)) je propadla, ker sta IZUM in Svet COBISS.Net ignorirala vlogo nacionalne knjižnice Hrvaške.
- Zaradi omejene ponudbe IZUM-a brez politične koordinacije preko Vlade RS so na temeljih aplikacije SICRIS/E-CRIS zasnovani nacionalni informacijski sistemi o raziskovalni dejavnosti v sodelujočih državah v slepi ulici, ker z njimi ne upravljajo in jih ne dograjujejo za raziskovalno dejavnost pristojna ministrstva in agencije. Večina držav zato razvija alternativne rešitve.
- Zaradi zapravljenega zaupanja v projekt COBISS.Net se predstavniki ministrstev za kulturo, znanost in izobraževanje iz sodelujočih držav ne udeležujejo več [konferenc COBISS](#), seje Sveta COBISS.Net 7. 11. 2025 pa se prvič ni udeležil nihče od direktorjev nacionalnih knjižnic v mreži COBISS.Net.
- Kadrovske zmogljivosti nacionalnih COBISS centrov so preskromne za naloge, ki jim pripadajo.

Ob vsem tem lahko v [Strateškem načrtu IZUM-a za obdobje 2025–2030](#) preberemo: »V mrežo COBISS.net želimo povezati vse raziskovalne organizacije ter visokošolske, specialne, splošne in šolske knjižnice v ciljnih državah, hkrati pa vzpostaviti kompatibilne sisteme za evalvacijo raziskovalne dejavnosti. S tem se bo zaostanek razvojnih možnosti lokalnega okolja v teh državah za dosežki Slovenije drastično zmanjšal in se močno približal ravni, ki je na voljo vsem deležnikom v Sloveniji.« Neuresničljivo in naduto!

Navedeno je posledica dejstva, v Vladi RS in v IZUM-u že devet let ni več nikogar s kompetencami za organiziranje nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov in vodenje projekta širitve mreže COBISS.Net z mednarodno razvojno pomočjo. Sodelovanje s tistimi, ki imamo za to potrebno znanje in izkušnje, so uradniki v Vladi RS zavrnil, direktor dr. Aleš Bošnjak pa sledi le interesom tistih, od katerih je odvisen njegov položaj.

Tudi sicer se kadrovske zmogljivosti IZUM-a že 5 let krepijo le za vzdrževanje in upravljanje superračunalnika Vega. Od 128 sodelavk in sodelavcev jih 11 dela v sektorju Superračunalništvo, kar pomeni, da jih na programih COBISS in SICRIS/E-CRIS dela 117 (enako kot konec leta 2011, ko smo načrtovali povečanje števila zaposlenih na 150 v 5–10 letih), njihova povprečna starost pa je 55 let!

Če so rezultati načrtovane širitve mreže [COBISS.Net](#) v države jugovzhodne Evrope porazni, pa so rezultati delovanja mreže COBISS.Net pričakovani, ker ima IZUM še vedno ekipo dobro usposobljenih strokovnjakov za vzdrževanje in posodabljanje aplikacij COBISS in SICRIS/E-CRIS, za izobraževalne aktivnosti in sistemsko infrastrukturo. Razmerje obremenitev kadrovske zmogljivosti IZUM-a za izvajanje nalog informacijskega servisa slovenske znanosti, izobraževanja in kulture (brez superračunalništva) v odnosu na naloge UNESCO centra II. kategorije je približno 95 : 5 %, financiranje navedenih dejavnosti pa je v razmerju 90 : 10 %.

- Dejavnost, ki jo je IZUM do leta 2025 izvajal za potrebe uporabnikov njegovih proizvodov in storitev v Sloveniji kot javno službo po 3. členu vladnega [Sklepa o ustanovitvi Instituta informacijskih znanosti](#), je bila pretežno financirana iz državnega proračuna RS preko Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in inovacije. Tako IZUM s prihodki iz državnega proračuna pokriva stroške razvoja in vzdrževanja programske opreme sistemov COBISS in SICRIS, stroške vzdrževanja in upravljanja superračunalnika Vega in stroške še nekaterih drugih aktivnosti.
- Dejavnost, ki jo IZUM do leta 2025 izvajal za potrebe uporabnikov njegovih proizvodov in storitev zunaj Slovenije kot tržno dejavnost ali kot mednarodno razvojno pomoč (oboje tudi v vlogi UNESCO centra II. kategorije), je bila pretežno financirana s prihodki od prodaje licenc in različnih storitev po krovnih pogodbah o implementaciji sistema COBISS v ciljnih državah, ki jih ima IZUM praviloma sklenjene z nacionalnimi knjižnicami. S tem se pokrivajo stroški vzdrževanja in prilagajanja programske preme COBISS in SICRIS/E-CRIS potrebam uporabnikov zunaj Slovenije (večjezičnost, različne pisave in druge posebnosti), stroški gostovanja in drugih storitev. Prihodki iz naslova tržne dejavnosti v mreži COBISS.Net so v letu 2024 znašali okrog 550.000 EUR, za razvojno pomoč pri širitvi mreže COBISS.Net pa je IZUM od dveh ministrstev prejel 45.000 EUR. Koliko sredstev je namenil za razvojno pomoč knjižnicam zunaj Slovenije iz prihodkov od tržne dejavnosti, ni znano.

Kronologija problemov in prizadevanj za rešitev projekta COBISS.Net je predstavljena na spletni strani www.zacobiss.net, preko katere je možen dostop tudi do preko 40 člankov, sestavkov in pisem iz obdobja 2011–2025 z opozorili in s predlogi, ki so jih vladajoče politične strukture v slovenski vladi in parlamentu ignorirale.

Svoj pogled na preteklo 15-letno obdobje sem 14. septembra 2025 predstavil večletnemu predstavniku Unesca v Svetu COBISS.Net, dr. Bhanu Neupanetu, v [obširnem pismu](#), ki sem ga naslednji dan poslal v vednost še ostalim članom Sveta COBISS.Net in tudi ekspertoma družbe Strategicus Consulting iz Romunije, ki sta bila takrat v IZUM-u. Gospod Bhanu se na moje pismo ni odzval, a mi je že leta 2016, ko sva bila skupaj v Bruslju, povedal, da se UNESCO z Vlado RS ne bo prepiral. Direktor Strategicus Consulting, Ghica Gheorghiu, se mi je za informacije sicer zahvalil, pri izdelavi evalvacijskega poročila pa informacije, ki jih je prejel od mene ali so dostopne preko spletne strani www.zacobiss.net, niso bile upoštevane.

Kaj pa so ugotovili in kaj predlagajo eksperti družbe Strategicus Consulting?

Ne da bi navedli pričakovanja, so ugotovili: [Evalvacija kaže, da je IZUM v celoti izpolnil pričakovanja UNESCO-vega centra II. kategorije. Deluje učinkovito, avtonomno in uspešno ter zagotavlja visokokakovostne rezultate z dokaj skromnimi viri. Njegovi rezultati – interoperabilen regionalni knjižnični sistem, profesionaliziran informacijski sektor in aktivno sodelovanje v jugovzhodni Evropi – utelešajo temeljna načela UNESCO o izmenjavi znanja in regionalni solidarnosti.](#)

Podaljšanje statusa: UNESCO bi moral podaljšati status IZUM-a kot centra kategorije 2 za obdobje 2026–2032, pri čemer bi priznal njegovo zgledno delovanje in strateško vrednost za jugovzhodno Evropo.

Za razumevanje njihovih ugotovitev in priporočil je treba vedeti in upoštevati:

- da v Evropi ni institucije, ki bi imela status javnega zavoda in bi bila po dejavnosti primerljiva z IZUM-om,
- da je organizacijski model sistema COBISS in mreže COBISS.Net izviren in neprimerljiv z drugimi sistemi in knjižničnimi mrežami,
- da eksperti družbe Strategicus Consulting niso strokovnjaki za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti ter
- da so interesi in informiranost intervjuvancev v procesu evalvacije delovanja IZUM-a kot UNESCO centra različni, visoka pa je tudi motiviranost nekaterih, da prikrijejo svojo odgovornost za aktualno stanje.

Družba Strategicus Consulting je s Call for proposals (Annex 1) od Unesca očitno dobila univerzalna navodila za evalvacijo dejavnosti dveh Unesco centrov II. kategorije v Sloveniji ([IRCAI](#) in [IZUM](#)), ki nista primerljiva niti po pravnem in organizacijskem statusu niti po vrsti dejavnosti. IRCAI (International Research Centre On Artificial Intelligence) je organizacijska enota znotraj Instituta Jožef Stefan, IZUM pa je samostojni javni zavod. IRCAI je mednarodni raziskovalni center, IZUM pa razvojni center in informacijski servis v regionalni mreži COBISS.Net. Po navedenih navodilih naj bi bila uporabljena mešana metodologija, ki združuje kvalitativne in kvantitativne vire podatkov, med parametri za vrednotenje pa je na prvem mestu obseg, v katerem so bili doseženi cilji centra, kot so določeni v sporazumu, podpisanem z UNESCO-m.

V primeru IZUM-a je treba vedeti:

- da je bil leta 2012 **strateški cilj IZUM-a** v okviru projekta mednarodnega razvojnega sodelovanja »v mrežo COBISS.Net povezati vse visokošolske in raziskovalne organizacije ter visokošolske, specialne in splošne knjižnice v ciljnih državah (Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Kosovo, Makedonija, Srbija in Hrvaška) ter v navedenih državah vzpostaviti kompatibilne sisteme za evalvacijo raziskovalne dejavnosti« v najkrajšem možnem času (razvidno iz različnih akcijskih načrtov in letnih programov) ter
- da **sporazum** med Vlado RS in Unescom iz leta 2012 **ne določa ciljev IZUM-a** kot Regionalnega centra za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti, temveč v 6. členu **določa le njegove naloge** (funkcije) v mreži COBISS.Net, ki so identične nalogam IZUM-a po 3. členu vladnega sklepa o ustanovitvi IZUM-a iz leta 2002 z razširitvijo teritorialnega okvira dejavnosti na države JVE.

To pomeni, da mora IZUM (kot je razvidno iz njegovih letnih programov dela):

- »razvijati in vzdrževati programsko opremo COBISS z večjezičnimi uporabniškimi vmesniki (upoštevajoč tudi nekatere specifične potrebe uporabnikov zunaj Slovenije) ter zagotavljati ustrezne priročnike za uporabo navedene opreme;
- zagotavljati prenos novih funkcionalnosti sistemov COBISS in SICRIS iz Slovenije v države mreže COBISS.net;
- zagotavljati storitve svetovanja, tehnične pomoči in izobraževanja uporabnikom proizvodov in storitev IZUM-a zunaj Slovenije ter za to usposobiti tudi Nacionalne COBISS centre, ki delujejo ali bodo delovali v posameznih državah;
- poskrbeti, da se v ciljnih državah zagotovita dostopnost informacij o raziskovalnih potencialih in rezultatih raziskovalnega dela ter vpliv na razvoj navedenih potencialov.«

Glede na navedeno bi morali evalvatorji pri ugotavljanju doseganja ciljev centra ločeno ovrednotiti doseganje ciljev načrtovane vzpostavitve nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti v državah JVE in ločeno obseg in kakovost storitev IZUM-a za države JVE. Ločeno bi morali ovrednotiti tudi finančni vidik širitve mreže COBISS.Net z mednarodno razvojno pomočjo in ločeno finančni vidik tržne dejavnosti IZUM-a v mreži COBISS.Net. **V evalvacijskem poročilu je vse pomešano!**

Eksperti družbe Strategicus Consulting očitno niso prepoznali, da dejavnost IZUM-a (po 3. členu Sklepa Vlade RS o ustanovitvi IZUM-a iz leta 2002 in po 6. členu Sporazuma Vlade RS z Unescom iz leta 2012) ni sama sebi namen in jo je treba ovrednotiti v kontekstu doseganja strateških ciljev IZUM-a pri širitvi mreže COBISS.Net, kar je bil leta 2011 oz. 2012 tudi razlog za pridobitev pokroviteljstva Unesca.

Ko je IZUM leta 2002 promoviral projekt COBISS.Net, je bil njegov prvi strateški cilj s podporo Vlade RS v nacionalni sistem COBISS.SI povezati vse slovenske knjižnice, v nacionalni sistem SICRIS pa vse raziskovalne organizacije, raziskovalce in projekte. Njegov drugi strateški cilj je bil uveljavitev sistemov COBISS in SICRIS/E-CRIS zunaj meja Slovenije, za kar je v naslednjih desetih letih iz različnih virov pridobil in namenil preko 3.000.000 EUR razvojne pomoči knjižnicam in drugim institucijam zunaj Slovenije. Ko je IZUM leta 2012 s Sporazumom med Vlado RS in Unescom dobil pokroviteljstvo Unesca pri uveljavitvi sistemov COBISS in E-CRIS v državah JVE, naj bi dobil tudi mednarodni organ upravljanja in nadzora, za kar pa Vlada RS ni poskrbela, leta 2013 in 2014 pa je (zaradi nerazumevanja poti za doseg ciljev projekta) zavrnila še politično in finančno podporo širitvi mreže COBISS.Net. IZUM je medtem v Sloveniji dosegel strateški cilj, zunaj meja Slovenije pa so rezultati pričakovane širitve mreže COBISS.Net porazni, strateški cilj širitve mreže pa ni več dosegljiv.

Sklepna ugotovitev evalvatorjev, »da je IZUM v celoti izpolnil pričakovanja«, je povsem zgrešena in je verjetno plod nekompetentnosti evalvatorjev in njihovega nepoznavanja pričakovanj deležnikov v projektu COBISS.Net leta 2012, lahko pa je tudi posledica interesov odgovornih za propad projekta COBISS.Net. Predlagana obnova statusa Unesco centra II. kategorije ni smiselna, ker IZUM za naloge, ki jih opravlja po pogodbah s partnerji v mreži COBISS.Net, ne potrebuje nobenega pokroviteljstva Unesca, vsebina osnutka novega tripartitnega sporazuma (Vlada RS – UNESCO – IZUM) pa ni združljiva z novim Sklepom o ustanovitvi javnega infrastrukturnega zavoda Institut informacijskih znanosti, ki ga je Vlada RS sprejela 6. 11. 2025.

Sledijo komentarji nekaterih zavajajočih navedb v poročilu po poglavjih.

3. Introduction / Background

[Regionalni svet COBISS.net, ki ga sestavljajo direktorji nacionalnih knjižnic in vodje nacionalnih centrov COBISS, zagotavlja upravljanje in kolektivni nadzor.](#)

Navedba ne drži. Svet COBISS.Net ni organ upravljanja IZUM-a in ne zagotavlja kolektivnega nadzora in ga tudi ne sestavljajo le direktorji nacionalnih knjižnic in vodje nacionalnih centrov COBISS. Gre za posvetovalni organ, ki je bil leta 2016 imenovan s sklepom direktorja IZUM-a in naj bi ga sestavljali direktorji nacionalnih knjižnic v mreži COBISS.Net in vodje nacionalnih centrov COBISS, predstavniki ministrstev/agencij, ki upravljajo z nacionalnimi sistemi E-CRIS, ter direktor IZUM-a. Leta 2020 se mu je pridružil še predstavnik Unesca, dejanska sestava pa je za vsako sejo drugačna, odvisno od interesa direktorja IZUM-a in odzivnosti vabljenih – razvidno iz [zapisnikov sej](#). Predstavniki institucij, ki vodijo sisteme E-CRIS, na seje niso vabljeni.

Sporazum med Vlado RS in Unescom v 6. členu določa »Functions/objectives« IZUM-a. Dejansko gre le za funkcije (naloge) in ne cilje. V evalvacijskem poročilu je 11 nalog predstavljenih pod zavajajočim naslovom »[Objectives and mandate of the Centre](#)«.

4. Methodology

[Evalvacija je združevala: raziskavo uradnih dokumentov, letnih poročil, finančnih izkazov, pravnih sporazumov, ustreznih političnih dokumentov UNESCO-a itd., intervjuje na terenski misiji in skupinske razprave, ki so potekale v Mariboru \(september 2025\), ter spletne intervjuje z izbranimi mednarodnimi partnerji in predstavniki UNESCO-a.](#)

Iz seznama pregledane dokumentacije v prilogi 5 je razvidno, da evalvatorji niso pregledali ali pa jim ni bila dostopna naslednja (za evalvacijo zelo relevantna) dokumentacija:

- Letna poročila o delu in finančnem poslovanju IZUM-a, ki jih potrjuje Upravni odbor IZUM-a,
- Strateški načrt IZUM-a za obdobje 2019–2024,
- krovne pogodbe o implementaciji sistema COBISS v ciljnih državah JVE, ki jih ima IZUM sklenjene z nacionalnimi knjižnicami (razen v Albaniji, ko je pogodba sklenjena z Akademijo znanosti Albanije),
- COBISS.Net: Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov držav Zahodnega Balkana in njihovi integraciji v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor EU (2016–2018) – [predlog za Evropsko komisijo 2016](#) in [skrajšana verzija za ministrsko srečanje v Sarajevu + Letter of Support](#),
- Projekt COBISS.Net – III. faza: Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov držav Zahodnega Balkana in njihovi integraciji v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor EU (2025–2029) - [predlog za Evropsko komisijo 2024](#).

V seznamu pregledanih dokumentov pa lahko najdemo »COBISS Action Plan 2024-2028 – Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov v državah jugovzhodne Evrope in njihovo povezovanje v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor«, ki ga IZUM skriva celo pred člani Sveta COBISS.Net. Iz zapisnikov sej je razvidno, da z njim niso seznanjeni!

V prilogi 4 je predstavljen organigram IZUM-a z dne 31. 12. 2024, ki ne odraža stanja v času evalvacije. USE – SERVICE MANAGEMENT DEPARTMENT je bil že januarja 2025 razdeljen v dva sektorja. V prilogi 5 je seznam 22 intervjuvancev (14 iz IZUM-a, 5 iz Vlade RS, 2 iz Unesca in 1 iz Nacionalne knjižnice Srbije, ki je sicer od leta 2024 predsednica Sveta COBISS.Net, dogajanja pred tem pa ne pozna). Zelo nenavadno je, da neodvisni evalvatorji niso smatrali za potrebno, da opravijo intervjuje s predstavniki vseh nacionalnih knjižnic ter COBISS in E-CRIS centrov v mreži COBISS.Net.

[Dokazi iz poročil so bili navzkrižno preverjeni s spletnimi podatki, poročanjem v medijih in pričanji v intervjujih, da bi se potrdile trditve o izvajanju. Ta triangulacija je razlikovala med načrtovanimi, izvedenimi in delno izvedenimi dejavnostmi.](#)

Iz vsebine evalvacijskega poročila ni videti, da bi evalvatorji preverili poročanje v medijih, čeprav so bili seznanjeni, da so preko spletne strani www.zacobiss.net dostopni vsi članki o IZUM-u in projektu COBISS.Net.

5. Findings

5.1. Relevance

[Relevantnost IZUM-a je trdno zasidrana v njegovi vlogi glavne regionalne ustanove za infrastrukturo znanja v jugovzhodni Evropi. V vseh pregledanih letih je omrežje COBISS.net služilo kot hrbtenica za interoperabilnost knjižnic, standarde katalogizacije in vidnost raziskav v osmih državah.](#)

To velja le za knjižnice, ki so povezane v mrežo COBISS.Net (41 % brez šolskih knjižnic), načrtovan razvoj nacionalnih sistemov COBISS.XX in E-CRIS.XX pa ni uresničen in je v nekaterih državah celo propadel. Vidnost raziskav je tudi omejena pretežno na projekte, za katere je IZUM podatke prenesel v sisteme E-CRIS.XX iz drugih mednarodnih baz podatkov, sodelovanje z ministrstvi in agencijami za raziskovalno dejavnost pa je propadlo.

Dolgotrajno nesodelovanje Albanske nacionalne knjižnice v COBISS.net ostaja vrzel v regionalni celovitosti. Kljub vključitvi več kot 30 albanskih akademskih in javnih knjižnic pomanjkanje podpore nacionalnih oblasti omejuje integracijo mreže. To vprašanje, ki se ponavlja v poročilih od leta 2014 do 2019, izhaja iz institucionalnih sporov in ne iz tehničnih ovir. Za njegovo reševanje bo morda potrebno posredovanje na medvladni ravni ali na ravni terenskih uradov UNESCO-a.

Ugotovitev je pravilna in velja tudi za Nacionalno knjižnico Kosova. Da bi bil nujen politični dogovor, se ve že od leta 2010. Leta 2013 je več albanskih ministrov predlagalo podpis medvladnega protokola o implementaciji sistema COBISS v Albaniji, a pristojni slovenski ministri tega niso podprli, UNESCO pa doslej tudi ni naredil ničesar, da bi pridobili podporo nacionalnih uradov.

5.2. Coherence

Svet COBISS.net ima ključno vlogo pri zagotavljanju usklajenosti med državami članicami, saj se redno sestaja, da bi pregledal napredek in sprejel skupne standarde.

Kot sem že uvodoma pojasnil, Svet COBISS.Net nima prav nobene vloge pri zagotavljanju usklajenosti med državami članicami, kar je razvidno iz [zapisnikov sej](#).

5.3. Effectiveness

Rast in konsolidacija mreže. Število knjižnic zunaj Slovenije, vključenih v COBISS.net, se je povečalo s približno 280 leta 2013 na več kot 500 do leta 2021. Integracija se je močno razširila v Severni Makedoniji (20 novih knjižnic leta 2019) in Bosni in Hercegovini (11 leta 2018). Kosovo se je pridružilo leta 2018 in doseglo popolno geografsko pokritost Zahodnega Balkana.

Številke držijo, a so zavajajoče, ker zadevajo obdobje do leta 2021. Aktualno stanje je naslednje:

- v Severni Makedoniji se je v obdobju 2021–2025 (ob vključitvi nekaterih novih knjižnic) iz sistema COBISS.MK izključilo 20 knjižnic (!);
- v Albaniji se je leta 2025 iz sistema COBISS.AL izključilo 10 knjižnic (!);
- na Kosovu je leta 2018 vodilno vlogo prevzela knjižnica Akademije znanosti in umetnosti, konec leta 2025 pa se je navedena knjižnica in še več drugih knjižnic pridružilo projektu, ki ga vodi Nacionalna knjižnica Kosova. Posledično je inštruktorica za COBISS aplikacije, ki se je za to vlogo od leta 2014 do 2019 izobraževala v Sloveniji, 1. januarja 2026 ostala brez službe. Prihodnost sistema COBISS.KS je negotova.

Za vse navedeno je primarno odgovorna Vlada RS, ker je blokirala vse predloge za vzpostavitev politične medresorske in mednarodne koordinacije, odklonila podporo predlogom za pridobitev evropskih sredstev, razvojno pomoč Slovenije širitvi mreže COBISS.Net pa najprej ukinila, po letu 2021 pa omejila na simboliko.

Aktivnosti niso bile izvedene. Nekatero načrtovane aktivnosti so bile prestavljene ali odpovedane.

Podiplomski program knjižničarstva na Univerzi v Skadru, ki je bil zasnovan kot regionalni ukrep za krepitev zmogljivosti, je od leta 2013 blokiran iz razlogov, na katere IZUM nima vpliva.... Vendar so te neizpolnjene postavke obrobne za osrednji mandat IZUM-a in ne ogrožajo doseganja celotnega cilja.

Ugotovitev, da blokada organizacije in izvedbe študija bibliotekarstva na Univerzi v Skadru leta 2013 ne ogroža doseganja celotnega cilja, je lahko le odraz nepoznavanja razmer na terenu. Tako v Albaniji kot na Kosovu še danes ni več kot 10 knjižničarjev z univerzitetno izobrazbo iz bibliotekarstva (v Sloveniji jih je preko 600). O informatizaciji knjižnic zato odločajo lokalni vplivneži, ne pa za to usposobljeni knjižničarji.

5.4. Efficiency

Model upravljanja IZUM-a zagotavlja tako odgovornost kot operativno agilnost.

Zgrešen model upravljanja IZUM-a je rak rana IZUM-a že od sprejetja Zakona o knjižničarstvu leta 2001. Težave so opisane v številnih sestavkih in člankih na www.zacobiss.net. Unesco je pred sklenitvijo Sporazuma z Vlado RS zahteval spremembo, s katero je Vlada soglašala, a je do danes ni uresničila. Unesco in knjižnice zunaj Slovenije zato nimajo svojega predstavnika v Upravnem odboru IZUM-a, posledično temu pa se UO IZUM-a s problematiko širjenja in delovanja mreže COBISS.Net sploh ne ukvarja. Ugotovitev evalvatorjev, da »model upravljanja IZUM-a zagotavlja tako odgovornost kot operativno agilnost«, je absurdna.

Finančno gledano IZUM deluje učinkovito z dokaj skromno osnovo virov. Večina regionalnih dejavnosti je bila financirana iz rednega državnega proračuna in lastnih prihodkov.

Ugotovitev, da »IZUM deluje učinkovito z dokaj skromno osnovo virov«, je skrajno zavajajoča. Skromna so le proračunska sredstva, s katerimi IZUM razpolaga za »širitev mreže COBISS.Net in promocijo« (45.000 EUR v letu 2024), a je to tudi posledica nasprotovanja direktorja IZUM-a predlogu za pridobitev evropskih sredstev (15 milijonov EUR). Prihodki IZUM-a iz naslova tržne dejavnosti v mreži COBISS.Net (od prodaje licenc za programsko opremo in drugih storitev) pa so v letu 2024 znašali okrog 550.000 EUR in več kot zadoščajo za kritje vseh stroškov prilagajanja in vzdrževanja aplikacij COBISS i E-CRIS ter drugih storitev IZUM-a za države JVE.

Število zaposlenih ostaja stabilno (približno 70–80), vendar ustanovi uspeva oskrbovati mrežo stotin knjižnic. Brez ekipe, ki skrbi za superračunalnik Vega, je število zaposlenih 117 in ne »približno 70–80«.

Glavni izziv je trajnost človeških virov: vzdrževanje majhne stalne ekipe za obravnavo regionalnih potreb bi lahko srednjeročno privedlo do preobremenitve.

IZUM nima posebne ekipe za obravnavo regionalnih potreb, temveč regionalne potrebe rešuje s približno 5% obremenitvijo kadrovskega potenciala, s katerim sicer zadovoljuje potrebe uporabnikov njegovih proizvodov in storitev v Sloveniji. Z odprtimi vprašanji širitve mreže COBISS.Net pa se zaposleni v IZUM-u že dalj časa ne ukvarjajo več, kar potrjujejo tudi rezultati.

5.5. Impact

Kumulativni vpliv dela IZUM-a v obdobju 2013–2021 je precejšen. Omrežje COBISS.net je preoblikovalo upravljanje knjižničnih in raziskovalnih informacij na Zahodnem Balkanu ter zagotovilo interoperabilno infrastrukturo tam, kjer so nekoč prevladovali razdrobljeni sistemi.

Vpliv IZUM-a je v državah JVE trenutno omejen na 41 % nacionalnih, splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic. Zato marsikje še vedno prevladujejo razdrobljeni sistemi.

5.6. Sustainability

Slovenska vlada zagotavlja predvidljivo financiranje kot del javnega proračuna za raziskovalno infrastrukturo. Uradniki so to podporo opisali kot »predvidljivo in ponavljajočo se, kar zagotavlja dolgoročno stabilnost«. Nedavni namenski prispevek za COBISS.net kaže na priznanje njegove mednarodne vrednosti.

Slovenska vlada zagotavlja predvidljivo financiranje dejavnosti IZUM-a le za potrebe slovenskih uporabnikov njegovih proizvodov in storitev, stroške dodatnih obremenitev v mreži COBISS.Net pa IZUM pokriva s prihodki od tržne dejavnosti. Slovenija je v letu 2024 v države Zahodnega Balkana usmerila 21.700.360 EUR razpoložljive dvostranske razvojne pomoči. V tem okviru je vladi namenski prispevek za COBISS.Net (45.000 EUR) le simboličen in ne kaže na njeno priznanje mednarodne vrednosti IZUM-a in projekta COBISS.Net.

Finančna diverzifikacija pa ostaja omejena. IZUM še ni zagotovil znatnega zunanjega financiranja projektov.

IZUM je imel že leta 2015 in 2016 priložnost pridobiti evropska sredstva za širitev mreže COBISS.Net (10.000.000 EUR) na podlagi političnega dogovora, a so to preprečili nekateri ministri in visoki uradniki v Vladi RS, tretjo možnost pa je bila zapravljena leta 2025, ko visoki uradniki v vladi RS in direktor IZUM-a niso podprli projekta COBISS.Net – III. faza (15.000.000 EUR).

6. Conclusions

Evalvacija kaže, da je IZUM v celoti izpolnil pričakovanja UNESCO-vega centra kategorije 2. Deluje učinkovito, avtonomno in uspešno ter zagotavlja visokokakovostne rezultate z dokaj skromnimi viri.

Kakšna so bila pričakovanja, ni navedeno. IZUM pri širitvi mreže COBISS.Net ne deluje učinkovito, avtonomno in uspešno, temveč so rezultati porazni. Pri razvoju in vzdrževanju aplikacij COBISS in E-CRIS in drugih storitvah državam JVE pa IZUM zagotavlja visokokakovostne rezultate, a ne z dokaj skromnimi viri (njegovi letni tržni prihodki so leta 2024 znašali okrog 550.000 EUR).

Akcijski načrt IZUM-a za obdobje 2024–2028 »Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov v državah jugovzhodne Evrope in njihovo povezovanje v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor« je ambiciozen in je postavil jasno vizijo ter cilje in pogoje za izvajanje.

Navedeni Akcijski načrt je očitno poslovna tajnost IZUM-a, ker z njim člani Sveta COBISS.Net niso seznanjeni in je tudi v IZUM-u dostopen le izbrancem. Zato ni možno presoditi, če je res ambiciozen in je postavil jasno vizijo ter cilje in pogoje za izvajanje.

7. Recommendations

Ena glavnih prednostnih nalog IZUM-a (s podporo vlade in Slovenske nacionalne komisije za UNESCO) bi morala biti nadaljnja prizadevanja za **aktivno vključevanje držav članic v njegovo regionalno in mednarodno poslanstvo**.

Glede na pretekle izkušnje (2012–2025) je to neuresničljivo!

Priporoča se obnova statusa IZUM v kategoriji 2 pod okriljem UNESCO, s poudarkom na naslednjem obdobju na: institucionalni krepitvi, strateškem pozicioniranju in usklajenosti vizije z UNESCO, diverzifikaciji financiranja (EU in drugi predvidljivi viri) ter razvoju nadaljnjih partnerstev in zagovorniških pobud.

Nepotrebno in neizvedljivo, ker določila novega vladnega [Sklepa o ustanovitvi IZUM-a](#) in določila osnutka novega sporazuma (Vlada RS – UNESCO – IZUM) niso združljiva. Zanimivost: IZUM bi po novem moral Unesco celo plačevati najmanj 1.000 USD letno za stroške v zvezi z upravljanjem in s spremljanjem dela centra.

Komu je namenjeno poročilo o evalvaciji IZUM-a?

Stran 8: [Predvideni uporabniki evalvacije so: Sekretariat in upravni organi UNESCO, Vlada Republike Slovenije, Slovenska nacionalna komisija za UNESCO, vodstvo in upravni organi IZUM-a.](#)

Velja tudi za to recenzijo!

Mag. Tomaž Seljak

Vodilni avtor sistemov COBISS in SICRIS,

pobudnik ustanovitve in dolgoletni direktor IZUM-a

ter dolgoletni koordinator projekta COBISS.Net